

فتح بابی میان فلسفه اروپایی و فلسفه اسلامی

نشست بررسی کتاب «هگل و فیلسوفان اسلامی» نوشته «سیدحمید طالب زاده» با حضور رضا داوری اردکانی، سیدمحمد رضا بهشتی و سید حمید طالب زاده برگزار شد.

نشست بررسی کتاب «هگل و فیلسوفان اسلامی» نوشته «سیدحمید طالب زاده» با حضور رضا داوری اردکانی، سیدمحمد رضا بهشتی و سید حمید طالب زاده برگزار شد.

به گزارش خبرنگار مهر، نشست «گفتگوی هگل و فیلسوفان اسلامی» با حضور رضا داوری اردکانی، سیدمحمد رضا بهشتی و سید حمید طالب زاده برگزار شد.

نقد سنت فقط با ارتباط با فلسفه غرب امکانپذیر می‌شود؛

در ابتدای این نشست حمید طالب زاده، مولف کتاب «هگل و فیلسوفان اسلامی» با بیان اینکه سنت باید به نقد گذاشته شود، اظهار کرد: بزرگترین دفاع از سنت در روزگار ما، نقد آن است و اگر می‌خواهیم سنت در زندگی اجتماعی و امروزی نقش بازی کند باید مورد نقد واقع شود. امور و کارهایی که سنت می‌تواند در اجتماع و زندگی امروزی انجام دهد، باید مورد نقد قرار گیرند و حال این نقد زمانی امکان پذیر است که در مواجهه با اندیشه غربی باشد. فلسفه ملاصدرا فعلیت تام فلسفه است.

سیدحمید طالب زاده با تأکید بر اینکه اوج فلسفه این است که آن را به عرفان متصل کند، ادامه داد: نقد سنت فقط با ارتباط با فلسفه غرب امکانپذیر می‌شود. در این کتاب به عنوان یک دانشجوی مبتدی توضیح داده ام که این راهی است در میان ما، نه در صدد تثبیت هگلیم و نه ملاصدرا. ما در صدد فلسفه ای هستیم که بتواند به این فاصله بین سنت و فلسفه غرب که امروز به آن مبتلا هستیم فکر کند و برای درد توسعه نیافتگی چاره ای بیاندیشد.

استاد دانشگاه تهران تأکید کرد: در دنیای امروز باید اندیشمندانی داشته باشیم که به این فاصله فکر کنند و راههای نرفته را طی کنند تا از آن عبور کنیم.

گسترش فلسفه تطبیقی

محمد رضا بهشتی به عنوان سخنران دوم در این نشست با نگاهی به ویژگی های کتاب «گفتگوی هگل و فیلسوفان اسلامی» ضرورت این فلسفه را از دو منظر بررسی کرد و گفت: از لحاظ محتوای کتاب قبل از انتشار با آن آشنا شده ایم و علت آن هم این بود که مولف کتاب قبل از انتشار در جمع معلمان فلسفه، کتاب را قطعه قطعه ارائه کردند و حاضران نکات ویرایشی و محتوایی را در جلسات مطرح کردند. این کار بسیار مثبت و خوب است و بهتر از این است که مولف در گوشه ای در انزوا بنشیند و کتاب بنویسد.

استاد دانشگاه تهران در ادامه افزود: از منظر دوم می‌توان به لحاظ رویکردی به این کتاب نگاه کرد. این کتاب یک هم سخنی هم افزاینده با چهره های نامدار فلسفه از فلسفه پیش سقراطی تا افلاطون و ارسطو بوعلی و سهروردی و ملاصدرا و کانت و هگل و ... است.

در این کتاب از اندیشه های این چهره ها بهره گرفته شده و بعد این اندیشه ها مورد نقد قرار می‌گیرند و تلاشی است برای یک راهیابی. یعنی صورت مسئله ای در کار است و فقط بیان اندیشه آنها نیست بلکه تلاش برای حل مسئله ای است که طرح شده است.

بهشتی با اشاره به فلسفه تطبیقی که در کشور ما جاری است، تأکید کرد: انبوه مطالعات تطبیقی در همه رشته ها در حال بیرون آمدن است در حالی که به نظر می‌رسد پرسش هایی که در آن موقع مطرح شده همچنان در خصوص آثاری که در حال بیرون آمدن است کماکان مطرح است. به وجود آمدن رشته هایی به نام تطبیقی مثل فلسفه تطبیقی که در مقطع دکتری هم تأسیس شده اند به نظرم کار درستی است؛ این موضوع که رشته ای هم در دانشگاه با این عنوان تأسیس شده باید ما را به جد وادارد که در مورد آن بیشتر فکر کنیم.

این استاد دانشگاه افزود: بعضی از نوشته ها گویی در جهانی از اندیشه که ما را نمی بیند یا دیگر نمی بیند یا اگر می بیند به منزله ابژه و موضوع خود که مورد مطالعه ایم قرار دهد و از سر این میل که همه چیز را می خواهد از آن خود در اندیشه فلسفه مغرب زمین انگار به منزله یک نوع فریاد اعتراض که ما هم هستیم، قلمداد کند. این نحوه مواجهه زودتر از ما شاید ۸۰ سال پیش در میان فرهنگ های دیگری هم صورت گرفت. به خصوص در آسیای دور، در هند و چین و بعد در دانشگاهها در خصوص کارهای تطبیقی شکل گرفت که عمدتاً از طرف کسانی بود که خارج از اندیشه غربی روی به چنین مسئله ای آورده بودند. با احساس اینکه نادیده گرفته شدیم و جایگاهی در این گفتمان برای ما باز نیست. با این شکل وارد این موضوع شده ایم و این یک نحوه روی آوردن به فلسفه تطبیقی است.

وی افزود: اما این تنها نحوه مواجهه با فلسفه تطبیقی نیست، گاهی کوششی برای فهم است با چیزی مواجه شده ایم که جوانب مختلف آن ناشناخته است و به همین دلیل تهدید آمیز هم است. تلاش برای فهم در قالب تطبیق دیده می‌شود. مشکلی که در این راه وجود دارد مانع زبانی است که هنوز در رویارویی ها و هم اندیشی ها برای ما مسئله است.

بهشتی با اشاره به اینکه اگر ما به پیوستگی عمیقی که به نحوه فهم ما از جهان و زبان وجود دارد واقف شویم در می یابیم که این مسئله بنیادی است، گفت: ویتگنشتاین در اینجا به این تعبیر اشاره دارد که مرزهای جهان من مرزهای زبان است. در موضوع گشودی هم وجود دارد که باعث می‌شود این راه حداقل از یک طرف بسته نشود.

این استاد فلسفه افزود: راهیابی برای مواجهه با اندیشه های دیگر خودش مسیر پر فراز و نشیبی را پیش پای ما قرار می دهد و مولف این کتاب تلاش برای قدم نهادن در راه دیگری کرده است و این اندیشمندان را اولاً در بستر زبانی آنها بشناسد و در بستر فکری و فرهنگی که اندیشه آنها از آن نشأت گرفته است، این موضوع را بررسی کند و حال در یک گفتگو با فیلسوفان آن هم برای حرکت کردن به سمت مسئله ای. به همین دلیل است که نمی شود متخصص این شاخه و یا آن شاخه در فلسفه شد بدون اینکه حوزه آنتولوژی را شناخته باشیم. کوشش مولف این کتاب در این است که در یک هم اندیشی و هم سخنی در جهت پرسشی است که ما مطرح می کنیم این فیلسوف چه اندیشه ای برای مطرح کردن دارد. پس در واقع پرسش محور است و پرسش او پرسش فلسفوی است.

بهشتی در پایان تاکید کرد: این قدمی است باید با احتیاط برداشته شود و نیاز به تعامل برای فهم دارد. برداشتن چنین قدمی، قدم مثبتی است که در آغاز یک راه برداشته می‌شود. این مسیر حتما دشواری هایی را خواهد داشت که تلاش ما برای این پاسخ دادن به این پرسش است. این کتاب فارغ از خود بحث که بسیار ارزشمند است تلاش می کند رویکرد جدیدی را مطرح کند که امیدوارم بتواند در این راه قدم های خوبی برداشته شود. این نحوه گفتمان فلسفی می تواند راهگشا باشد آن هم در دورانی که جنگ و خشونت به گوش می رسد و کار بسیار دشواری است چون با واقعیت های جهان کنونی ما فاصله دارد.

فلسفه اسلامی از فلسفه اروپایی دور ماند

در ادامه نشست، رضا داوری اردکانی استاد و محقق فلسفه با بیان اینکه این کتاب فتح بابی است و قبل از انتشار نسخه ای از کتاب را مطالعه کرده، اظهار کرد: حاصل نگاه تند و صریحی که به کتاب داشتم تحسین بود و حالا هم تحسین می کنم. در این کتاب مسئله ای مطرح شده که برای فلسفه ما لازم بود که این موضوع مطرح شود و مهم نیست که فیلسوفان غرب راجع به آن چه نظری خواهند داشت بلکه مسئله ای که باید مطرح شود اثر خودش را خواهد گذاشت.

وی با بیان اینکه فلسفه اسلامی از فلسفه اروپایی دور ماند و آن را قابل اعتنا ندانست، افزود: شرق دور از همان ابتدا یعنی از ۲۰۰ سال پیش درصدد برآمد که فلسفه اروپایی را بفهمد حال بعد از ۱۰۰ سال تاخیر نمی گویم که کوششی در این راه نشده بلکه کوشش هایی شده و من خود هم قدم هایی برای رفع سوءتفاهم برداشته ام و باید دید آیا امکان نوعی دیالوگ یا هم سخنی هست یا نیست؟

این استاد و محقق فلسفه در مورد کتاب هگل و فیلسوفان اسلامی گفت: طالب زاده در این کتاب مستقیم به سمت این موضوع رفته است و با این توانایی انجام شده که کانت و هگل را به زبان فلسفه اسلامی برگردانده اند که این کار را هر کسی نمی تواند انجام دهد، بلکه باید منطق و فلسفه اسلامی را بداند و هر دو سوی مطلب را درک کرده باشد. اگر سهم این کار مشکل است به این جهت است که اصطلاحات فلسفه ابن سینا و ملاصدرا در آن به کار رفته است.

اردکانی افزود: فلاسفه اگر حرف همدیگر را نمی فهمند و همدیگر را درک نمی کنند از این جهت است که مبانی متفاوت دارند. کانت هم وقتی در قلمرو منطق انتزاعی قرار می گیرد بسیاری از حرفهایش را قبول ندارد. هگل هم همین طور است. ما اصلاً توجه به این موضوع نکردیم که وقتی فلسفه غرب شکل گرفت اصلاً به منطق ما کاری نداشتند. کانت بر مبنای دیگری کارش را شروع کرده است ولی دانشجوی فلسفه باید بداند که فیلسوفان بر چه مبنایی حرف زده اند. باید دید که آیا سوء تفاهمی که بین فیلسوف ما و فیلسوف اروپایی وجود دارد قابل رفع است؟

وی در پایان با ابراز خوشحالی از انتشار این کتاب اظهار امیدواری کرد: این کتاب منشاء فکری خوبی باشد و بحث فکری عمیقی را در فلسفه ما ایجاد کند.